
U POVODU SMRTI JULIENA GREENA, VELIKOG PISCA
KRŠĆANSKOG NADAHNUĆA

Dinko Vlašić, Kotor

UDK 840 : 929 Green, J.
Primljeno 10/98

Američki građanin, francuski pisac rođen u Parizu početkom ovoga stoljeća i umro pred kraj drugoga tisućljeća, 13. kolovoza 1998., Julien Green jedan je od onih književnih veličina koji nastavlja slavu francuske katoličke literature.

Rođen u protestantskoj obitelji, u mladosti prelazi na katolicizam i u gotovo stogodišnjem životu osamdeset godina piše raznovrsna djela: romane, novele, kazališne komade, eseje, dnevnike...

Za života ušao je u uglednu biblioteku "Pleiade", prevođen je na 29 jezika, od 1971. član je Francuske akademije, koje se, na čuđenje svojih kolega pred kraj života javno odriče, a u oporuci ističe želju da bude skromno pokopan u inozemstvu, u Austriji.*

"Iseljenik - L'Expatrié - koje zemlje? Čovjek se iseljava iz svoje rodne zemlje, prelazi ocean da bi živio među ljudima neke druge rase i posve različitog jezika, ali otkriva da se tamo nalazi usred svoje obitelji, koja se barem dva vijeka nije premještala. Tada Iseljenik koji se rodio u Parizu, živi, odlazi i vraća se na tlo koje su otac i majka nastavali prije njegova rođenja. Za Francusku više ne znači mnogo. Godine prolaze. Vraća se. Lijepo ga primaju i daju mu mjesto. Iseljenik se vratio, ali s druge strane vode sada ga nazivlju Iseljenikom svoje izvorne zemlje. Tako je uvijek Iseljenik dviju domovina; život protječe i on čeka doba gdje se osjeća iseljenikom samog svijeta, staroga i novog, jer se dogodila unutrašnja preoblika koja ga udaljava od tako žarko voljenog vidljivog svijeta, i jer se njegov pogled konačno okreće prema nevidljivoj domovini".¹

Dugi život i raskošno književno stvaranje

Julien Green rodio se u Parizu 6. rujna 1900., u američkoj obitelji anglikanske vjeroispovijesti, koja je s brojnou djecom, šest kćeri i dva sina, gajila vjeru i pobožnost.

Nikada Julien neće zaboraviti majčinu ljubav i njezin mar za vjerski odgoj. U svom *Dnevniku* spominje kako je kao dijete od šest

* U crkvi sv. Egidija u Klagenfurtu.

¹ Julien Green, *Journal "L'Expatrié" XIV.*, 18. 9. 1989., Seuil Paris.

godina u ozračju roditeljskog utjecaja imao gotovo mistični doživljaj kako "zvjezdano nebo silazi prema njemu i on se uspinje prema nebu". Taj će tajanstveni događaj biti prisutan u čitavom njegovom velikom opusu, posebno u *Dnevniku*, sve do smrti.

Smrt svoje majke godine 1914. doživljava kao ranu koju ni tako dugim životom nije prebolio. "Razdrlo se tada moje srce", piše u svojoj 95 godini, "jer sam je volio... i ona me uvela u Evanđelje, kao što se dijete uvodi u nebo".²

Godine 1916. još pod dojmom smrti svoje majke, kako sâm ističe, obraća se na katoličku vjeru, kojoj će, svojim životom i radom, u različitom ritmu dostojno i vjerno pripadati i služiti.

I njegov će otac isto tako - sa svom skromnošću - preći u Katoličku crkvu i do malo godina "od tuge za svojom ženom" preminuti kao franjevački trećoredac. I neke od sestara prešle su na katolicizam, dok su druge ostale u anglikanskoj vjeroispovijesti.

Nakon završetka Prvog svjetskog rata ulazi u američku vojsku i na Verdunu doživljuje ratne okršaje i žrtve što će ga završavši učiniti "nesavjetljivim pacifistom", zauzetim ekumenistom, kozmopolitom.

Poslije rata odlazi na više školovanje u Ameriku k rodbini i tada zavoli zemlju koja je bila zavičajem njegovih predaka.

Nakon završenog fakulteta vraća se u Francusku, gdje počinje pisati, nakon što se okušao u slikarstvu, koje će napustiti da bi se potpuno posvetio književnom radu.

Drugi svjetski rat ponovno provodi u Americi. Mobiliziran u ratu, na našu je sreću postao izvještajem *Glasa Amerike* za Europu. Ondje sanjajući o pisanju knjiga, prevodi na engleski Peguya, u punoj nostalgiji za slobodnom Francuskom... Nakon oslobođenja Europe vraća se u svoj Pariz, gdje će ga nastavljajući pisanja dovesti do vrhunca francuske literature.

Ovdje će se njegova književna djelatnost umnožiti količinom i kakvoćom, uz znalce i velikane kakvi su bili Claudel, Bernanos, Mauriac, Gide, Roger Martin du Gard, Maritain...

Nije se ženio nego je živio u kućanstvu sa svojom sestrom Anom, koja je također bila prešla na katolicizam i posinkom Ericom Jourdanom Greenom, koji se kao i poočim bavi književnošću.

Od sedamdesetak djela koja je napisao u svom dugom životu, romane, novele, kazališna djela, biografije, Dnevnik, koji je započeo još god. 1919. nabrojiti ćemo nekoliko znatnijih romana: *Leviatan*, preveden kod nas u Kršćanskoj sadašnjosti, zatim *Adrienne Mesurat*,

² Isti, *Journal XVI.*, 27. 3. 1995.

Mont-Cinère Epaves, Moïra, Les étoiles du Sud, Dixit... Od kazališnih komada spomenut ćemo *Sud, L'ennemi, Demain n'existe pas*. Od biografija i eseja ističemo *Correspondance* s Jacquem Maritainom i biografiju svetog Franje Asiškoga, *Frère François*, uz četiri knjige autobiografije. Najistaknutije mu je djelo, kako ga nazivaju, "gigantski dnevnik", koji je pisao gotovo osamdeset godina i koji obuhvaća sedamnaest svezaka, sedam tisuća stranica.

I dok su mu romani prožeti svjetlom i tamom što obilježuje originalnu Greenovu osobu punu vizija i neprekidnog uranjanja u svoj maštoviti i vizionarski svijet, što nadasve svjedoči roman "Svaki čovjek u svojoj noći ide prema svom svjetlu",³ *Dnevnik* će pak biti odjek duhovnih putovanja kroz stoljeće. "U svijetu zaludenom nasiljem i bukom bio sam jeka njegovih užasa, njegovih jada, njegovih nemira, njegovih pobuna",⁴ uz minuciozno otkrivanje i slikanje tako bogatog i tako složenog unutarnjeg života: "Čovječanstvo je samo jedan čovjek i nalazi se u svakome od nas."

"Kada bismo znali, / da čitavo nebo stanuje u našim grudima / i da se Vječni u nama nalazi, da nam u svakom času govori glas svemira, / u šuštanju lišća, u pjevu ptica, / u slici koju je neki umjetnik izradio, / u nekom Bachovom preludiju... / samo oni koji su gluhi i slijepi / prolaze život, a da ne osjećaju njegove ljepote / koja se svagdje očituje."⁵

Živi povučeno, daleko od svijeta politike i stranačkih opredjeljenja. Kada nije u svojoj velikoj knjižnici ili na šetnji Boulogneskom šumom, ili ne prima mnogobrojne posjetitelje svih društvenih slojeva, jutrom i poslije podne prelistava knjige i piše...

"Putnik na zemlji"⁶

"Strašnom stoljeću požude i neznanja" usprkos, putuje kao malo tko svijetom, o čemu svjedoči njegov *Dnevnik*, a isto tako i fotografijama ilustrirana knjiga "Journal du voyageur".⁷ Dana 3. kolovoza 1978. piše u *Dnevniku*: "Nikada nisam gledao svijet kao područje tame, usprkos opačinama koje ga često zasjenjuju. Svijet je oduvijek osvjetljen zbog čovječanstva koje na njemu stanuje. Što bi bio bez toga i koji bi smisao imao. Ne može se to ni predočiti. Čovjeka je

3 Isti, *Chaque homme dans sa nuit va vers sa lumière*, 1960.

4 Isti, *Journal* XIII., 19. 7. 1983.

5 Isti, J. V., 18. 1. 1984. (U nastavku *Journal*=J. broj i datum).

6 Isti, *Nouvelle: Voyageur sur la terre*, 1927.

7 Isti, *Journal du voyageur*, sa 100 autorovih fotografija, 1990.

Stvoritelj u svijet stavio kao u vrt. Sam od sebe čovjek je u nj unio nered, a da ipak nikada nije mogao unakaziti divote koje predstavlja naša zemlja. Drugi su planeti možda nastanjeni, ali je naša zemlja izabrano mjesto gdje milijuni bića provode sudbinski svoj život, mala točka u neizmjernosti, ali gdje je sam Bog postao čovjekom sličan nama, da bi otkrio svijetu kako je (On Bog) njegova prava svjetlost.”⁸

Proputovao je gotovo čitav svijet: od Francuske do Amerike, Perzije, Italije, Njemačke, Španjolske, Engleske, Turske sve do Slovenije, “koja je stekla svoju slobodu svojom upornošću i svojom vjerom... gdje kuće čine dio prirode... žitnice za sušenje sijena... građevine korisne i lijepe koje ne kvare prirode”.⁹

Koje li divote čitati njegove dojmove iz Chiraza, Berlina, Ulma, Rima, Ravenne (gdje će se njegov prijatelj Frossard nadahnuti za pisanje “Evanđelja po Ravenni”), i Pariza, “koji je pod večer osvjetljen zlatno-sumpornom bojom, Pariz čitavog mog života, Pariz koji sam u snima svoje mladosti nazivao moj Pariz, sa svojim bezbrojnim tajnama”...¹⁰

Ali Green nije običan putnik turist koji blistavim stilom slika ljepote prirode i djela umjetnosti, on je nadasve duhovni tražitelj. Kao što je Claudel volio more, Green voli šume, zelene krajolike i kad kaže da tako voli Berlin, to je zato što “tamo na svakog stanovnika dolazi po nekoliko stabala”. Njegova su putovanja neka vrsta hodočašća. Bilo da je to u Carigradu, Innsbrucku ili Assisu, sve će mu izgledati kao Siena XV. stoljeća, “kao domovina onih koji se osjećaju prognanima u svom vremenu.”¹¹

Na putovanjima ga, uz ostale ljepote, najviše privlače crkve, kojih je stotine posjetio otkrivajući njihovu i svoju dušu. Evo dojмова...: “Sveti Eustorgije u Milanu. Stara crkva iz IV. st. s masivnim kolonama ostavlja dojam izvornosti prvoga kršćanstva.”¹² Dana 12. studenoga 1987., Hildensheim, u crkvi iz XI. stoljeća “Kako opisati njezinu poruku. Pod veličanstvenim svodom bliješte slike iz XI. stoljeća. Sve poziva na vjeru, pouzdanje i ljubav.”¹³ “U Perigoru je tridesetak crkava, gdje jednostavna i čvrsta vjera XI. i XII. stoljeća dira srce” (J., 14. listopada 1987.). “Sirmione, crkva sv. Petra na jezeru Garda u Lombardiji. Seoska crkva iz VIII. do XII. stoljeća.

⁸ *Journal* XII., 3. 8. 1978.

⁹ *Journal* XVI., 19. 10. 1995.

¹⁰ *Journal* 30. 1. 1990.

¹¹ *Journal du voyageur*, str. 257.

¹² *Journal* XIV., 14. 10. 1986.

¹³ *Journal* XIV., 12. 11. 1987.

Unutrašnjost gotovo prazna, samo oltar od masivnog kamena. Raspelo na zidu, tragovi starih fresaka čije boje podsjećaju na cvijeće koje vene i gotovo se suši. Divni potresni dojam pun religioznosti. Bio sam uzbuđen i osjetio vjeru u čitavom svom biću." (*Journal*, XIII. 10 listopada 1983.). Velike ili male crkve oaze su njegovog putovanja i vjekovna svjedočanstva Vjere, Nade i Ljubavi.

Greenova biblioteka od 15 tisuća knjiga

"Nikakvo čudo što sam kratkovidan", sa sebi svojstvenim humorom piše naš pisac, "kad je toliko knjiga prošlo kroz moje oči". Kao u prirodu i lijepu umjetnost, Green je nadasve uronjen u knjige. Nevjerojatno poznavanje književnosti čitavog svijeta i posjedovanje goleme knjižnice, očiti je značaj njegova pisanja.

U sebi nosi pravu enciklopediju pjesništva i sveukupnog literarnog stvaralaštva.

Biblija je na prvome mjestu, koju mu je majka čitala još u najranijem djetinjstvu (uvela ga u Evanđelje kao što se dijete uvodi u nebo): "Biblija je Božje pismo upravljeno svakome od nas", "Evanđelje je knjiga koja se neće nigda zatvoriti i koja se svaki dan ispisuje u vjerničkom srcu. Lakše je ugasiiti požar nego Evanđelje."¹⁴ Uz Bibliju, evo žive biblioteke: "Uznemirujuća" grčko-rimska skulptura i pjesništvo, Svetootačke knjige, Dante "koji šeta po nebu kao po zemlji", Shakespeare "u kome je vječna mladost", od Francuza Pascal, koji je za njega "najveći francuski pisac", od Njemaca Novalis, Hölderlin i Jakov Boehme, prema kojemu je "vanjski svijet slika unutrašnjeg svijeta"¹⁵, što je pravi sažetak i moto sveukupne Greenove književne djelatnosti. Od Engleza J. Donne i Coleridge, čije biografije "Besmrtna mladost", izlaze godine 1998., od Amerikanaca Hawthorne, o kojemu također piše knjigu. Dostojevski je očito i za njega najveći. Na poslijetku, sv. Franjo, koji mu je ideal svetosti i o kojemu poslije svog boravka u Italiji, u Umbriji, piše knjigu "Brat Franjo" godine 1983. Osim knjiga i književnika svojega doba: Mauriaca, Maritaina, Malrauxa, Cocteaua, veliki je prijatelj svećenika: Bremonda, L. Cogneta, Engleberta, mons. Pezerila i nadasve o. Lubaca, čije je prijateljstvo više puta naglašeno u dnevnicima. Malo gleda televiziju i malo čita novine, ali ga svakoga tjedna posjećuju bar četiri različite osobe, tako da se kod njega izmijenio čitav "jedan mali grad", kako navodi, "od deset tisuća ljudi".

¹⁴ *Journal* VII., 7. 4. 1957.

¹⁵ *Journal* XIII., 11. 4. 1981.

Prima toliko značajnih i povjerljivih pisama da se češće oglašuje u Dnevniku: "Ovo pisanje uzmite kao odgovor pismima na koja ne uspijevam odgovoriti."¹⁶

Svaki dan jedan sat slušanja muzike

Poseban je čar Greenova djela što nas istodobno vodi u zemlje što ih možemo vidjeti svojim očima, uz knjige, muzeje, pinakoteke, i u nevidljiva područja glazbe, da nam na svoj način pokaže uzaludnu uznemirenost naše povijesti, ukoliko u njoj živimo, ali i ukaže na usavršavanje prave stvarnosti našeg bića. "Od mog djetinjstva, kad sam kao dijete prislanjao uši uz klavir na kojemu je moja sestra Mary svirala Schuberta ili Mozarta, stalno se pitam o nedohvatnoj moći muzike."¹⁷

"U toj Schubertovoj sonati dječakova se duša uzdiže do nebesa magijom nekoliko nota. Beethoven nas potresa rikanjem životinje koja izlazi iz svoje špilje i to je čitavo čovječanstvo koje zavija pred patnjom i nepravdom."¹⁸

"Vjerujem da ne bih pisao kad ne bih mogao slušati muzike" (J. 3. 3. 1950.). Od glazbenika koje pretpostavlja drugima svakako su romantičari srodni njegovu senzibilitetu, kao što su Schumann i Schubert: "Slušao Schumanov *Adagio* dirljive nježnosti. Evo glazbenika koji je najbliži momemu srcu. Evo glazbe koju bih htio pisati kad bih bio skladatelj." No od svih najviše voli, cijeni i sluša Mozarta, pogotovo njegov *Adagio*: "Mozartova je glazba vrsta magičnog dvorca gdje duša može naći utočište" i Bacha, koji je za njega vrhunac glazbe i kojega ne prestaje slušati. "Slušajući Bacha imao sam divni dojam blizine drugog svijeta."¹⁹

"Dok su za mene romantičari večernja muzika, Gluch je noćna, a Bach jutarnja muzika."

"Slušao Bacha. Gdje je našao te male arije koje, čini se, dolaze s drugoga svijeta. Slušajući njegovu '32 kantatu', shvatio sam koliko je nevidljivi svijet blizu nas."²⁰

"Svih ovih dana sa sestrom Anom slušao Bachove kantate... Čini mi se da je u njima sve ono što može muzika dati. Ljepota tu očito doseže najviši stupanj i kroz nju religija govori. Ugodno je živjeti u

¹⁶ Bez nadnevka, 1975.

¹⁷ *Journal* XI., 27. 3. 1977.

¹⁸ *Journal* XI., 28. 3. 1977.

¹⁹ *Journal* II., 20. 12. 1937.

²⁰ *Journal* 25. 7. 1954.

tom svemiru. Čovjek može učiniti ne znam koliko bezumnosti, uvijek opstoji Božja radost koja je u dubini svemira."²¹ "Slušao Bachovu '106. kantatu', koju su divno izvodili i pjevali. Osjećaj kod Bacha nije gotovo nikad na ljudskom planu. No, njemu je dostatno nekoliko nota da nas prenese u nadzemaljski svijet koji je njegov svijet. Pitam se kako je moguće slušati Bacha, a da se ne vjeruje..."²² Ovdje treba napomenuti da jednako tako doživljava Rembrandtove slike: "Čini mi se da bi izraz Kristova lica iz Rembrandtova platna u Emausu obratio ateista".²³

I još jedna Greenova o muzici: "Uzvišeno umijeće koje je zanosno i utješljivo, ono govori o svijetu koji stremlji prema nevidljivoj ljepoti koju ljudi ne mogu dodirnuti ni uništiti, kao što ne mogu uništiti visinski zrak, ne mogu je dohvatiti svojim rukama, nedohvatno lebdi iznad nas, pjeva božanski pjev."²⁴

*"Anima naturaliter christiana"*²⁵

Čitajući ono što nam J. Green od svojih najmlađih dana povjerava o svojim religioznim osjećajima, moramo ustvrditi da se na njega može primijeniti navedeni Tertulijanov izričaj. Pisac svoje autobiografije (1963.) izrekao je ono bitno o svom tajanstvenom uzdignuću prema natprirodnom pod majčinih okriljem, što već znači Milost. Petnaest godina nakon toga s punom točnošću to će izraziti u svojoj knjizi "Što od ljubavi treba čovjeku", 1978.²⁶

"Na ovim sam stranicama htio opisati putovanje moje protestantske vjere na katoličku vjeru, koja je danas moja vjera. Želim da ova moja priča iznese odnose jednoga današnjeg katolika u prisutnosti stoljeća koje se tako mijenja i ide prema maglovitim vjerovanjima..." Lijepo piše Marko Kovačević u pogovoru knjizi *Leviatan*: "Green spada u onu grupu obraćenika čije je obraćenje bilo trajan i nikad dovršen proces, koji je polazeći od institucijske mlake religioznosti tragao za njezinim osobnijim, radikalnijim i čišćim oblicima, uz Maurica, na kojega podsjeća oštrom kritikom građanskih sredina u provinciji, te uz Bernanosa, na kojeg podsjeća snažnim vizijama i mučnim doživljavanjem svijeta, Green se potvrdio

²¹ *Journal VII.*, 19. 10. 1965.

²² *Journal VI.*, 30. 3. 1954.

²³ *Journal VII.*, 6. 6. 1966.

²⁴ *Journal VII.*, bez nadnevk.

²⁵ Tertulian, *Duša po prirodi kršćanska*,

²⁶ J. Green, *Ce qu'il faut d'amour à l'homme*.

između dva rata (i dugo još kasnije o.p.) kao jedan od značajnih francuskih kršćanski nadahnutih pisaca.”²⁷

“Ma kako i koliko izgledalo da su moje knjige daleko od običajnog poimanja religioznosti, vjerujem da one zbog toga nisu ništa manje religiozne po svojoj biti” (J. Povratnik, 1949., str. 311).

Pisac Božjeg prolaza kroz ljudsko srce

“Jedan od najvećih i najvjerodostojnijih svjedoka našeg vremena”²⁸, “Sveto čudovište”, “Literat, legenda stoljeća” bez kojeg bi “francuska književnost bila prozaična stara gospa bez tajni” (F. O. Giesbert); “Amerikanac, najveći francuski pisac našeg vremena” (Maritain); bez njegova *Dnevnika* “bili bismo bez najvažnijeg dokumenta duha u današnjoj literaturi” (isusovac Blanchet). On je, doista, pravi rudokop dragocijenog književnog biserja Ljepote, Ljubavi i Vjere.

U njegovu se djelu odrazuje, “stravičnom stoljeću” usprkos, Nada i Pouzdanje. Pisanje katastrofičara kojih i suviše ima na kraju stoljeća prava je “iluzija njihove oholosti” (*Journal* XVI., 31.12. 1994.). Ne naučava, nego ljepotom vuče (*non docet sed trahit*), i onda kada ispovijeda vjeru, najčešće se služi omiljenim piscima. Tako na stranici *Dnevnika* iz 1985. piše: “Bilježim jedan od najljepših tekstova François Mauriac, koji rasvjetljuje čitav jedan život. U šezdeset i šestoj godini života vjerujem, kao što sam vjerovao kad sam bio dijete, da život ima smisla, cilja, vrijednosti, da nijedna patnja nije izgubljena, da svaka suza znači, svaka kapljica krvi, da je tajna svijeta u *Deus caritas est* sv. Ivana Bog je Ljubav.”²⁹ Na drugome mjestu: “O bijedno čovječanstvo, od straha bolesno, zaboravljaš li da je Bog Ljubav.”³⁰

Konačno piše: “Kad bih ove večeri morao otputovati i kad bi me pitali što me najviše dira u svijetu, zastalno bih rekao, *Božji prolaz kroz ljudsko srce*. Sve se prelijeva u ljubav i premda je istinito da ćemo biti suđeni po ljubavi, jednako je izvan sumnje da će nam suditi Ljubav, koja nije drugo nego Bog.”³¹

Preselio se 1998. godine, kako su najavile novine u “pravu besmrtnost”, “putnik na zemlji”, pišući pismo svim zemaljskim

27 J. Green, *Levitan*, prijevod M. Kovačević, str. 332.

28 R. Grgec, *Marulić*, br. 5. 1998., str. 873.

29 *Journal* XIV., 25. 09. 1985.

30 *Journal* XVI., 6. 5. 1994.

31 *Journal* IV., 11. 4. 1950.

putnicima, široko otvarajući na "babilonskoj kuli biblioteka" prozore prema "nevidljivoj domovini", gdje darovana Ljubav nazire Nadu i Vjera objavljuje "Svjetlo i Mir".

À L'OCCASION DE LA MORT DE JULIEN GREEN, GRAND
ÉCRIVAIN DE L'INSPIRATION CHRÉTIENNE

Résumé

Citoyen américain, écrivain français, né à Paris 1900 et mort 13.8.1998., Julien Green est "l'un de derniers monstres sacrés" de la littérature Française, après Claudel, Bernanos, Mauriac. Le converti du protestantisme à la foi catholique, il était l'écrivain de l'inspiration chrétienne. Ses oeuvres sont très variées: romans, pièces de théâtre, nouvelles, essais, biographies et 17 tomes de *Journal*. Il était le membre de l'Académie française, mais démissionné avant sa mort. Le huitième volume de ses oeuvres complètes est sorti dans "la bibliothèque Pleiade".

Comme "une légende du siècle" il est traduit dans 29 langues; en croate est publié (chez Kršćanska sadašnjost) son roman *Leviatan*, plusieurs articles en "Svesci" et "Marulić"; en Slovénie la biographie de st. François d'Assise "Frère François".

IZ POSLJEDNJEG FIGAROVA INTERVJUA S JULIJENOM
GREENOM

Figaro: *Rodili ste se 6. rujna 1900. Na posljtku, kakvim smatrate ovo stoljeće?*

J. Green: Bolesnim. Ali je istina da je i rođeno kao bolesno. Jednostavno, ukazuje se još bolesnijim negoli na početku. Tako se negda možemo pitati nismo li mi ušli u mračnu fazu povijesti čovječanstva koju najavljuje Evandjelje. Kako mi je govorio moj prijatelj O. Louis Cognet, specijalist Port-Royala: "Ne znam kamo idemo, ali ravno tamo idemo. Dvadeseto stoljeće bit će stoljeće moralista, što znači vijek hipokrita. Ništa nije gore od davalaca lekcija!"

E.: *Što vas se najviše dojmilo od povijesnih događaja koje ste proživjeli?*

J. G. : Rat od 1914. do 1918. On je desetkovao dio europske mladeži. Kad je završio bili smo svjedocima neke vrste juriša na uživanje. Više nije trebalo govoriti o ratu, pače, ni njegovo ime spominjati. Preporučivalo se zabavljanje da bi se nadoknadilo izgubljeno vrijeme, da se ni za što ne uznemirujemo. Kad sam govorio da se moramo plašiti Hitlera, smatrali su me šeprtljom.

F.: Što je, dakle najviše za vas vrijedilo u životu?

J. G.: To je razvidno (smiješak), u svakom slučaju Bog.

F.: Kako ste ga otkrili?

J. G.: Teško je o tome govoriti... Imao sam šest godina. Tada nisam shvaćao ništa što se događalo. Imao sam dojam da zvjezdano nebo silazi prema meni, dok sam se ja uzdizao uvis. Trebalo je čekati nekoliko godina da bih shvatio što je to značilo.

F.: *Poslije Boga, što će vas najviše obilježiti u ovom prolazu kroz dvadeseto stoljeće?*

J. G.: Ljudska ljubav. Ne shvaćam život bez ljubavi. Poznavao sam čovjeka koji je, nakon smrti svoje žene, polako umro od tuge. Bio je to moj otac.

F.: *Je li tijelo uvijek grijeh?*

J. G.: Zasiurno nije. Instinkt je veličanstven, jer je na početku svakog stvaranja. Njega je Bog dao. Kako mu se može oprijeti mlado biće? Uostalom, isto tako i manje mlado biće!

F.: *Vi ste dakle upoznali sve što vrijedi ili gotovo da vrijedi...*

J. G.: Ne u politici, ondje je potpuni manjak mojega zanimanja.

F.: *Od vaših prvih knjiga, vama usprkos, uključili su vas među katoličke pisce. S kojim ste osjetili najveće sudioništvo.*

J. G.: Uključili? Oprostite, ali ja se ne osjećam igdje uključenim...

F.: *A Claudel?*

J. G.: To je nešto drugo, monolit, stup Notre-Dame, blizu kojeg se obratio.

F.: *Slažete li se s Paulom Claudelom?*

J. G.: (smiješak): Ne baš potpuno, jer je on gluh. On se osobno smatrao Crkvom. Tada ... i zatim, da bi se čuo u javnosti, služio se vještinom. Krasnoslovio je dugim Vergilijevim tiradama. Svatko mu se blaženo divio... Ali su to bile uvijek iste tirade.

F.: *A Georges Bernanos?*

J. G.: Sve su to katolici o kojima govorite. Bio je to veliki temperament. Pisao je nekad na vrlo težak način. No imao je što reći, nešto vrlo jako, i samo je on to mogao reći. On nam nedostaje.

Mauriac je nezaboravni prijatelj, s kojim sam se toliko družio, tako velik umjetnik, na čije sam mjesto u Akademiji bio postavljen... i Maritain je anđeoska duša...

F.: *Budući da smo u predratnom vremenu i literaturi, ostanimo ondje. Jeste li veliki prijatelj Andrea Malreauxa?*

J. G.: Ne uvijek. Postojalo je solidno prijateljstvo među nama, ali je za to trebalo vremena... i njegovi romani nisu u tijelu i u kostima.

F.: *Jean Cocteau?*

J. G.: Dolazio je k meni na ručak, i to je bila svetkovina...

F.: *Među ženama, koju ste, uz Louisu Valmorin, cijenili?*

J. G.: Colette, s njezinim velikim očima, pomalo pakosnima i ujedno punima blagosti. Volim žene i, moram reći, u svoj svojoj skromnosti, da su mi pomogle u životu. Mi, muškarci, imamo razum, žene imaju intuiciju...

F.: *Koji je po vama najljepši roman ikad napisan?*

J. G.: Dvouvim se između *Zločina i kazne* i *Braće Karamazovih*. Prvi put sam čitao prvi u Austriji. Neobično uzbuđen digao sam se od stola za kojim sam čitao i zatvorio knjigu, tako mi je srce lupalo. Kod Dostojevskog volim natprirodni osjećaj i u isto vrijeme humani osjećaj, jedan preobražava drugi.

F.: *Postoji li za vas savršeni roman?*

J. G.: Sigurno ne. Ako postoji savršeni roman, on je u riječnicima. Dosta je jednostavno staviti riječi u red. Dobra sreća.